Samii fi Sirna Solaaritti Xinxalluu-Kutaa 2

Description

Namoonni jireenya tana keessatti qalbiin isaa gammachuun akka guuttamtu barbaadu. Wanta gammachuu fi tasgabbii argamsiisa jedhamuu hojjachuuf ni carraaqu. Garuu wanti isaan hojjatan hundi gammachuu fi tasgabbii barbaadame isaaniif hin fidu. Garuu gaafii kana of gaafannee beeknaa â€œNamni maaliif qalbii isaa keessatti duwwummaan (emptiness) itti dhagahamaa? Keessi isaa qulllaa akka taâ€™etti itti dhagahama.â€• Namni miirri kuni yoo itti dhagahame deebii barbaaduuf ni carraaqaa? Tolee, gaafi kanaaf deebii argachuun dura sababa isaa beekun nu barbaachisa. Doktorri qoricha kennuun dura waaâ€™ee dhibee ni qorataa miti ree? Sababa dhibee yoo beeke, namtichi sababa sanirraa akka fagaatu ykn akka hojjatu isa ajaja. Haaluma kanaan, qalbiin namaa duwwaa akka taatu sababoonni taasisan baayâ€™eedha. Garuu inni guddaa fi hangafni, hanqinna iimaanati.

Namni Rabbitti shakkii tokko malee yoo hin amananii fi Isaaf hin ajajamiin, qalbii isaa keessatti duwwummaan (onni) itti dhagahama. Kuni haqa. Iimaana fi hojii gaariin ala wanta fedhee osoo hojjate qalbii duwwaa taate tana guutuu hin dandaâ€™u. Qalbiin yoo duwwaa taate addummee fi dhiphinni namatti dhagahama. Garuu Jaalala Rabbiitiin yoo guuttamte, eessallee deemi addummeen (kophummaan) sitti hin dhagahamu. Akka waan dallaa firaafireen guuttamee fi gaaddisa qabu keessa seente sitti fakkaata. Kuni miâ€™aa iimaanati. Kanaafu, namni miâ€™aa kana dhandhamuuf iimaanaa isaa/ishii dabalachuuf carraaqu barbaachisa. Karaalee iimaana itti dabalatan keessaa wantoota Rabbiin uumee irratti xinxalluudha. Kutaa darbe irraa itti fufuun samii fi wantoota ishii keessa jiran itti haa xinxallinu.

Uumama samii itti xinxalli. Ija kee ammaa amma itti deddeebisuun mallattoolee gurguddaa keessaa tan ol fageenyaan , olkaaâ€™insaan, balâ€™innaan fi bakka ishii qabachuun samiin guddoo akka taate ni argita. Ol fageenya ishiitirraa kan kaâ€™e ibiddi ishii hin dhaqqabu, akka wanta ulfaataas gara gaditti hin kuftu. Jalaa utubaa hin qabdu, gubbaanis kan itti rarraatu hin qabdu. Garuu Dandeetti Rabbii samiiwwanii fi dachii akka hin banne qabuun tan qabamteedha. Ammas wal qixxeenyaa fi madaallama ishii itti xinxalli. Baqaqiinsi, uraan, jallinnii fi wal darbuun keessatti hin argamu.

Ammas itti deebiâ€™ii halluu (bifa) hundarra gaarii ijaaf mijaaâ€™a taâ€™e samiin irratti uumamte itti xinxalli. Bifni samii kuni bifa hundarra gaarii taâ€™ee fi ijaaf jabeenya taâ€™uudha. Inuma nama wanti ija isaa miidhu tuqe gara bifa magariisaa fi wanta gara bifa gurraachaatti dhiyaatu irra deddeebiâ€™ee akka ilaalu ajajama. Ija yeroo hundaa samii argitu akka ofitti hawwatuu fi hin miidhamne bifa samii akkamitti bulee akka godhee mee ilaali. Kuni iccitii muraasa halluu kana keessa jiruudha. Hikmaan baayâ€™een nuti hin beekne kana caala.

Mee amma gara ampuuli guddaa yeroo hundaa guyyaa guyyaan samii irraa gadi ifu itti xinxalli. Ampuuli kana (aduu) qajeelotti nan ilaala osoo jette ija kee balleessa. Garuu ijaan qajeelotti osoo hin ilaalin Dandeetti Rabbii Guddaa hubadhu. Rabbiin ni jedha:

﴿تَبَارَكَ ٱلَّذِى جَعَلَ فِى ٱلسَّمَآءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَٰجًا وَقَمَرًا مُّنِيرًا ﴿٦١﴾
وَهُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ خِلْفَةً لِّمَنْ أَرَادَ أَن يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا ﴿٦٢﴾﴾

â€œ**Kan samii keessatti buruuja godhe, Siraaja (aduu) fi jiâ€™a ifa kennu ishii keessa kaaâ€™e toltuun Isaa baayâ€™atte. Inni nama gorfamu fedheef yookiin galata galchuu fedheef halkanii fi guyyaa wal bakka buâ€™an Kan taasiseedha.â€•** Suuratu Al-Furqaan 25:61-62

Buruuj jechuun urjiilee gurguddoodha. **Siraaja** jechuun immoo duungoo ykn faanosa ifaa fi hooâ€™a kennuudha. Aduun ifaa fi hooâ€™a waan kennituuf **siraaja** jedhamte. Jiiyni immoo ifa qofa waan kennuuf **muniira** jedhame. Akkuma saayinsin yeroo ammaa nutti himu jiiyni ifa mataa ofiiti hin maddisiisu. Gara biraa irraa argata. Qurâ€™aanni jaarraa kudha afur dura aduun madda ifaa fi hooâ€™a waan taateef siraaj jechuun moggaase. Jiyni immoo ifa qofa waan kennuuf muniir jechuun moggaase. Kanaafu, kuni Qurâ€™aanni Rabbii wantoota hundaa uume irraa akka buâ€™e agarsiisa.

â€œInni nama gorfamu fedheef yookiin galata galchuu fedheef halkanii fi guyyaa wal bakka buâ€™an Kan taasiseedha.â€• Rabbiin halkanii fi guyyaa tokko kan biraa bakka akka buâ€™u kan godheedha. Halkan yommuu deemu guyyaan ni dhufa. Guyyaan yommuu deemu halkan bakka buâ€™a. Haala kanaan wal bakka buâ€™uu itti fufu. Kan akkana godheef namni gorfamu fedhu akka gorfamuufi. Kana jechuun namni gorfamu ykn yaadatu Rabbiin kana hunda taphaaf akka hin uumne ni beeka, hojii Isaa itti xinxalluun Isatti amana. Wal bakka buâ€™uun halkanii guyyaa isaaf yaadannoo fi gorsa taâ€™uun gara Rabbitti amanuutti isa dhiiba. Halkanii fi guyyaa wal duraa duubaan kan fidu Rabbiin qofa akka taâ€™e ni yaadata. Kanaafu, halkanii fi guyyaa kana keessa Rabbiif galata galcha. Hojii halkan isa jala darbe guyyaa hojjata. Hojii guyyaa isa jala darbe immoo halkan hojjata.

Akkasumas, qalbiin namaa tuni yeroo halkanii fi guyyaa ni jijjiramti. Kakkaâ€™uumsi fi ceemâ€™un, yaadachuu fi dagachuun, walitti sunturuu fi diriiruun, itti qajeelu fi irraa garagaluun qalbii keessatti ni uumama. Yaadachuun (zikriin), nashaaxan (kakaâ€™uumsi) fi Rabbiif galata galchuun akka namoota keessatti uumamuuf Rabbin halkanii fi guyyaa akka wal bakka buâ€™an taasise. Akkuma halkanii fi guyyaan deddeebiâ€™aniin gochoonni ibaadaas ni deddeebiâ€™u. Kanaafu, akkuma isaan yeroo halkanii fi guyyaa keessatti irra deddeebiâ€™anii ibaadaa godhaniin gorfamuun, yaadannoo fi galata galchuun dabala[1].

Ammas xinxallii kee itti fufuun adeemsa aduun waggaa keessatti sarara ishii keessatti raawwattu mee ilaali. Adeemsa Khaaliqni ishiif laaffiseen guyyaa hundaa ni baati ni dhiiti. Adeemsa kanarraa goruu fi duubatti hafuun hin jiru. Osoo aduun bahuu fi dhiyuu baatte silaa halkan, guyyaa fi waqtileen hin beekkaman turan. Dukkanni ykn ifti addunyaa ni haguugaa ture. Yeroon galgalaa yeroo ganamaa irraa addaan hin baafamu. Osoo aduun bahuu baatte silaa dhimmi addunyaa ni jeeqama. Addunyaan isaan irratti dukkanoofte osoo jirtu silaa namoonni akkamitti jireenya isaaniitiif dalagatuu, dhimma isaanii qindeefatu? Ammas dhiyiinsa aduu itti xinxalli. Osoo aduun dhiyuu baatte silaa namoonni tasgabbaaâ€™u, hara galfachuu fi anniisaa isaanii haaronfachuu hin dandaâ€™anii ture. Ammas osoo aduun dhiyuu baatte, silaa dachiin garmalee hooâ€™un bineensonni fi biqiltoonni ni gubatu turan.

Bahuu fi dhiyuun aduu akka duungoo mana keessatti ibsamtuuti. Duungoon hanga yeroo barbaadame ni ibsamti. Ergasii namoonni akka hara-galfatanii fi rafan ni dhaamti. Haaluma kanaan aduunis faayda namootaa fi tasgabbii isaanitiif jecha akka baatu fi dhiitu ni taasifamti. Gara kanatti akeekun Rabbiin subhaanahu wa taâ€™aalaa ni jedha:
â€œ**Mee naaf himaa! Rabbiin hanga Guyyaa Qiyaamaa isin irratti halkan itti fufaa yoo taasise, Rabbiin ala gabbaramaan ifa isiniif fiduu dandaâ€™u eenyuu? Sila hin dhageessanii?â€• jedhiinâ€•** Suuratu Al-Qasas 28:71
Kana jechuun Rabbiin hanga guyyaa Qiyaamaa walitti aansun halkan qofa osoo taasisee Rabbiin ala wanta gabbaramu kamtu ykn eenyutu ifa guyyaa fiduu dandaâ€™aa? Sila kana itti xinxalluun Tokkichummaa Rabbii hin hubattanii? Ammas,

â€œ**Mee naaf himaa! Rabbiin hanga Guyyaa Qiyaamaa isin irratti guyyaa itti fufaa yoo taasise, Rabbiin ala gabbaramaan halkan keessatti boqattan isiniif fiduu dandaâ€™u eenyuu? Sila hin argitanii?â€• jedhiinâ€•** (Suuratu Al-Qasas 28:72)
Osoo walitti aansun guyyaa qofa taasise Rabbiin ala eenyutu halkan keessatti hara galfattan fiduu dandaâ€™aa? Halkanii fi guyyaa Rabbiin malee eenyullee fiduu hin dandaâ€™u. Aduun erga baatee booda osoo Rabbiin bakkaa akka hin sochoone godhee eenyutu bakkaa ishii sochoosun halkan fiduu dandaâ€™aa? Akkasumas, erga seente booda ganama akka hin baane osoo godhee eenyutu guyyaa fidu dandaâ€™aa? Kanaafu, Rabbii akkanatti halkanii guyyaa isiniif fiduuf galata hin galchitanii? Isaaf hin ajajamtanii?

Rabbiin Injifataa fi Beekaa taâ€™ee akkamitti aduuf adeemsa lama akka murteessef mee itti xinxalli: Adeemsi tokko gara olii ol bahuu, adeemsi lamaffaan immoo gara gadii gadi buâ€™uudha. Adeemsa kana keessatti buufata tokko irraa gara buufata biraatti ni dabarti hanga dhuma isaa geessutti. Sababa adeemsa kanaatiin waqtileen garagaraa afran waggaa keessatti Dandeetti Khaaliqa oltaâ€™aatin uumamu. Yommuu adeemsi ishii walakkaa samii irraa gadi buâ€™e, qilleensi ni qorra, ganni ni dhufa. Walakkaa samii keessa yommuu taatu immoo hooâ€™i ni jabaata. Fageenya lamaan jidduu yommuu taate immoo yeroon wal-qixxaata. Waqtilee afran kanaan fooyyaâ€™insi gabroota, beelladoota, bineensotaa fi biqiltoota ni raawwatama. Sababa waqtileetiin yeroon garagara taâ€™a, haalli, biifti, faaydaa fi dhaangaleen nyaataa biqiltoota irraa argaman garagara taâ€™u. (Nyaanni yeroo gannaa argamu yeroo bonaa argamuu dhiisu dandaâ€™a. Faallaa kanaa, nyaanni yeroo bonaa argamu yeroo gannaa argamu dhiisu dandaâ€™a).

Ammas gara jiâ€™aa fi ajaaâ€™iba mallattoo isaa ilaali. Akkamitti Rabbiin jiâ€™a akka jirbii haphiitti isa jalqabuun hanga ifni isaa guuttamuu suutuma suuta hamma isaa dabala. Ergasii hanga haala jalqabaatti deebiâ€™uu hirâ€™achuu eegala. Kana irratti hundaaâ€™e jireenya, ibaadaa fi sirna Hajji isaanii keessatti waqtileen namoota ni beekkama. Sababa kanaan, jiâ€™oonni fi waggoonni addaan bahu.

Gabaabumatti urjiin wayitu hin jirtu kan hikmaan (ogummaan) Rabbii keessa jiru yoo taâ€™e malee. Hamma, bifa, addaan fageenyaa fi boca isaanii ogummaa Isaatiin garagara godhe. Urjii takka kan xiqeessu tan biraa immoo kan guddisu, takka kan fageessu tan biraa immoo kan dhiyeessu ogummaa Isaatiin. Haala wali galaatiin kana hubachuu yoo barbaadde kutaalee qaamaa keetiin wal bira qabi. Kutaaleen qaamaa gariin gurguddaa, kan biroo immoo xixxiqaa. Tokko kan biraa irraa addaan fagoo. Bocni fi hammi isaanii garagara. Kuni hundi faaydaa garagaraatiif kan uumamaniidha. Haaluma kanaan urjiileen hamma, bocaa fi fageenya garagaraa qaban gahee mataa ofii taphatu.

Guduunfaa
Rabbiin (subhaanahu wa taâ€™aalaa) ni jedha:

وَلَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَسَخَّرَ ٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ
لَيَقُولُنَّ ٱللَّهُ ۖ فَأَنَّىٰ يُؤْفَكُونَ ﴿٦١﴾

â€œDhugumatti â€œEenyutu samiiwwanii fi dachii uumee, aduu fi baatis laaffisee?â€• jette yoo isaan gaafatte, dhugumatti â€œRabbiidhaâ€• jedhu. Kanaafu, akkamitti garagalfamuu?â€• Suuratu Al-Ankabuut 29:61

â€œEenyutu samiiwwanii fi dachii uumee, aduu fi baatis laaffisee?â€• jette osoo namoota Rabbiitti waa qindeessan ykn Isa qofa hin gabbarre gaafattee, dhugumatti â€œRabbiidhaâ€• jedhu. Samii fi dachii uumuun, aduu fi jiyni sarara isaanii irra akka deeman taasisuun hojii Rabbii akka taâ€™e ni beekkama. Sababa ifa aduutiin biqiltoonni ni biqilu. Osoo aduun jiraachu baatte silaa biqiltoonni hin biqilan. Kanaafu, namoonni fi beelladoonni soorata dhabu. Jiiynis dachii irratti ifa ibsa, lakkoofsa jiâ€™ootaa fi waggoota itti beekan. Taabonni, Malaaykaan, nabiyyiin, waliyyiin, namni duâ€™ee qabri keessa jiru kan isaan kadhatanii fi sujuudaniif wantoota kanniin hojjachuu dandaâ€™u? Kanaafu, akkamitti Rabbi isaan nyaachisuu fi obaasuf ajajamu irraa garagaluu? Akkamitti Isa qofa kadhachuu, Isa qofaaf sujuudu fi gadi of qabuu dhiisanii wanta isaan hin fayyannee fi hin miine kadhatuu?

---

[1] Tafsiir saâ€™diyy-fuula 686
Miftaahu Daaru saâ€™aadah-fuula 564-566 fi 590-591, Imaamu ibn Al-Qayyiim

Date Created
May 1, 2019
Author
admin